

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Інтернаціоналізація вищої освіти України
в умовах полікультурного світового простору:
стан, проблеми, перспективи**

МАТЕРІАЛИ ПІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІИ

(Маріуполь, 18-19 квітня 2018 року)

МАРІУПОЛЬ
МДУ
2018

УДК 378.014.53(477)

ББК 74.48.я43

I-73

Відповідальні редактори: д.ф-м.н., проф. **М. Стріха**; чл.-кор. НАПН України, д.пед.н., проф. **О. Топузов**; **І. Стокоз**; чл.-кор. НАПН України, д.політ.н., проф. **К. Балабанов**

Члени редколегії: проф. **Х. Бакірдіз**; акад. НАН України, чл.-кор. НАПН України, д.соціол.н., проф. **В. Бакіров**; д.філол.н., проф. **О. Бондарева**; д.е.н., проф. **О. Булатова**; проф. **К. Іллюмінаті Поркарі**; проф. **В. Карайоргіс**; д.політ.н., проф. **С. Корнеа**; **О. Кочурін**; д.філос.н., с.н.с. **С. Курбатов**; акад. НАПН України, д.е.н., проф. **А. Мазаракі**; **Н. Оксенчук**; д.політ.н., проф. **І. Оніщенко**; д.філол.н., проф. **О. Павленко**; чл.-кор. НАПН України, д.філос.н., проф. **П. Саух**; к.ю.н. **М. Семенишин**; к.політ.н., проф. **М. Трофименко**; д.соціол.н., проф. **С. Щудло**.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Маріупольського державного університету
(протокол № 9 від 28.03.2018)

УДК 378.014.53(477)

ББК 74.48.я43

I-73

Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи : матер. II міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 18-19 квітня 2018 р. – Маріуполь : МДУ, 2018. – 646 с.

Збірник містить тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи», які різнобічно висвітлюють питання інтернаціоналізації вищої освіти; розглядаються фактори, що впливають на створення нових можливостей і підвищення доступності вищої освіти та забезпечення її якості; окремо приділено увагу проблемам нормативно-правового забезпечення розвитку міжнародного співробітництва в сфері вищої освіти України, академічній мобільності, розвитку лідерського потенціалу університетів і конкурентоспроможності сучасних вишів в умовах глобалізації; розглядаються проблеми підготовки вчителя Нової української школи. Видання адресоване науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти.

Keywords: competitiveness, integration, integrative approach, bachelor's degrees in system analysis

УДК 339.137:378.4(043)

Захарова О. В.

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Тези присвячені дослідженню конкурентоспроможності національних систем вищої освіти з позиції відомих міжнародних рейтингових систем. Проведена оцінка поточного стану та динаміки детермінант конкурентоспроможності системи вищої освіти України відповідно до міжнародного рейтингу Universitas 21.

Ключові слова: конкурентоспроможність, детермінанти, рейтингова система, система вищої освіти, університет.

В сучасних умовах розвитку глобалізаційних процесів, високого рівня відкритості як економічного, так і освітнього простору, формування високого рівня конкурентоспроможності системи вищої освіти є одним із важливих стратегічних орієнтирів розвитку країн.

Як показав аналіз, одним із найбільш поширених підходів щодо оцінки конкурентних переваг систем вищої освіти в цілому та окремих вищих навчальних закладів є методики рейтингового оцінювання, що застосовуються багатьма міжнародними організаціями та інститутами. Незважаючи на те, що результати застосування методики рейтингового оцінювання та самі міжнародні рейтинги зазнають критики з боку багатьох науковців, оскільки є відображенням сукупності суб'єктивних думок та оцінок зацікавлених в освіті та науці сторін відносно відповідності освітніх ресурсів, процесів і результатів навчання вимогам сучасного світу, наявні системи рейтингового оцінювання дозволяють відстежувати зміну позицій окремих національних освітніх систем порівняно основних конкурентів [1].

Серед наявних міжнародних рейтингових систем тільки дві оцінюють системи вищої освіти в цілому на національному рівні – Universitas 21 (U21) та QS Higher Education System Strength Rankings. Рейтинг U21 розроблений в якості орієнтира для урядів, освітніх установ та різного кола осіб і спрямований на виявлення важливості створення сильного середовища для вищих навчальних закладів, їх внеску в забезпечення соціально-економічного та культурного розвитку країн, забезпечення високої якості освітніх послуг та наукових досліджень [2, 3]. Загальна оцінка рівня розвитку систем вищої освіти за U21 складається з чотирьох складових, що виступають основними детермінантами їх конкурентоспроможності та мають різну вагомість впливу на позиції країни у світовому освітньому просторі (рис. 1).

Рис. 1. Складові (конкурентні детермінанти) рейтингу Universitas 21

Оцінки позиції України та динаміка їх змін за період 2012-2017 рр. представлена в таблиці.

Таблиця 1

Динаміка конкурентних позицій української системи вищої освіти за U21 Ranking of National Higher Education Systems [3]

Індикатори конкурентоспроможності	Роки					
	2012 (48 країн)	2013 (50 країн)	2014 (50 країн)	2015 (50 країн)	2016 (50 країн)	2017 (50 країн)
	бали (місце)	бали (місце)	бали (місце)	бали (місце)	бали (місце)	бали (місце)
Ресурси (діапазон варіації балів)	76,0 (10) 15,8-100,0	51,7 (30) 17,1-100,0	49,9 (28) 16,4-100,0	54,2 (27) 21,0-100,0	53,0 (26) 19,1-100,0	66,9 (18) 20,4-100,0
Середовище (діапазон варіації балів)	84,6 (28) 67,5-100,0	75,0 (42) 63,2-100,0	75,2 (43) 64,0-100,0	68,3 (46) 50,7-100,0	69,0 (46) 50,0-100,0	72,8 (37) 48,3-100,0
Зв'язки (діапазон варіації балів)	39,2 (33) 12,8-100,0	51,0 (27) 12,1-100,0	31,0 (44) 22,7-100,0	33,3 (41) 22,3-100,0	27,0 (46) 23,7-100,0	36,0 (38) 22,6-100,0

Результативність (діапазон варіації балів)	23,7 (35) 11,0-100,0	25,0 (45) 11,4-100,0	23,7 (38) 11,3-100,0	23,0 (45) 13,8-100,0	25,0 (45) 14,8-100,0	23,5 (45) 13,6-100,0
Загальний рівень (діапазон варіації балів)	59,6 (25) 34,4-100,0	49,0 (35) 35,3-100,0	43,9 (42) 36,8-100,0	43,8 (41) 37,8-100,0	42,1 (42) 36,9-100,0	47,7 (35) 33,3-100,0
Країни з найвищими рівнем	США Швеція Канада	США Швеція Швейцарія	США Швеція Канада	США Швеція Данія	США Швеція Данія	США Швейцарія Велико- британія
Країна з найнижчим рівнем	Індія	Індонезія	Індія	Індія	Індонезія	Індонезія

Отже, відповідно до даного міжнародного рейтингу українська система вищої освіти займає невисокі позиції порівняно з іншими системами, причому очевидним є тренд втрати конкурентних переваг за всіма складовими у період 2012-2016 рр. Так, за ресурсною складовою діяльності Україна погіршила свої позиції на 16 пунктів з 10 місця у 2012 році до 26 місця у 2016 р. За складовою «Середовище» Україна втратила 18 позицій з 28 місця у 2012 р. до 46 місця у 2016 р., за складовою «Зв'язки» – 13 позицій з 33 місця у 2012 р. до 46 місця у 2016 р., за складовою результативність – 10 позицій з 35 місця у 2012 р. до 45 місця у 2016 р.

Однак за результатами оцінювання у 2017 р. спостерігається покращення позицій порівняно з попереднім роком, зокрема за складовою «Ресурси» на 8 позицій з 26 місця до 18 місця у 2017 р., за складовою «Середовище» – на 9 позицій з 46 до 37 місця. Позиції за складовою «Результативність» залишилися незмінними. Та в цілому за загальною оцінкою конкурентоспроможності національна система вищої освіти України підвищила свої позиції порівняно інших систем на 7 пунктів з 42 місця до 35 місця у 2017 р.

Також слід зазначити, що найбільш сильні конкурентні переваги Україна має за складовою «Ресурси», займає 18 місце за оцінками 2017 р. (у 2012 р. займала 10 місце). З урахуванням високої варіації балів в цій групі, бальна оцінка української системи вищої освіти досить висока – 66,9 у 2017 р. (76 у 2012 р.). З урахуванням вагомості складових, а саме найбільш значущою є складова «Результативність» (40%), за якою українські позиції найнижчі, загальний рейтинг конкурентоспроможності національної системи є невисоким.

Щодо позицій за окремими показниками, то за оцінками 2017 р. українська національна система вищої освіти характеризується високим рівнем видатків на вищу освіту відносно ВВП (11 місце), однак низьким рівнем видатків на 1 студента (40 місце) та низьким рівнем видатків на наукові дослідження у вузах (46 місце). У складовій «Зв'язки» Україна займає 28 місце за показником публікацій у співавторстві з представниками промисловості (практичні дослідження), однак лише 43 місце щодо показника трансферу знань у промисловість (практичне впровадження результатів), 35 місце за показником питомої ваги статей у співавторстві з іноземними авторами. Щодо складової «Результативність», де Україна найбільше втратила, жоден університет країни не належить до університетів-флагманів і не входить до Шанхайського рейтингу університетів (the Shanghai top 500), 48 місце Україна посідає за загальною кількістю наукових публікацій та публікацій на душу населення, останнє 50 місце – за загальним імпакт-фактором.

Отже, українська система вищої освіти має як сильні сторони, що пов'язані з високим загальним рівнем інтелектуального капіталу, широкою мережею вузів, високим рівнем доступності вищої освіти, так і слабкі, що зумовлені невисокими видатками на наукові дослідження, слабкою взаємодією з підприємствами, що перешкоджає ефективному трансферу знань, незначною кількістю публікацій у міжнародних виданнях, спільно з іноземними авторами тощо. Розвиток системи вищої освіти має базуватися на підвищенні рівня академічної та наукової репутації вузів, всебічному поширенні результатів науково-дослідної роботи викладачів у світовому освітньому просторі, співробітників та студентів, відповідному фінансуванні вузів. Діяльність конкурентоспроможних вузів, що формують високий рівень системи вищої освіти в цілому, повинна ґрунтуватися на засадах академічної свободи та автономності, забезпеченні високих освітніх стандартів якості, реалізації наукового потенціалу, модернізації університетської освіти за рахунок державної та інституційної підтримки, всебічної інтеграції до глобального освітнього простору.

Список використаної літератури

1. Захарова О. В. Рейтинговий підхід в оцінці конкурентоспроможності сучасних університетів. *Інтернаціоналізація як фактор конкурентоспроможності сучасного університету*: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. Маріуполь : МДУ, 2017. С. 32–35.
2. Левченко О. М., Царенко І. О. Конкурентоспроможність вищої освіти України у вимірі міжнародних систем ранжування. *Економіка і організація управління*. 2016. № 3(23). С. 73–81.
3. Universitas21. URL: <http://www.universitas21.com/article/projects/details/152/u21-ranking-of-national-higher-education-systems> (дата звернення: 25.03.2018).
4. Сандул М. С. Еволюція концепцій та детермінант конкурентоспроможності національних систем вищої освіти. *Економічний вісник університету*. 2015. Вип. 27(1). С. 18–25.

O. Zakharova

NATIONAL HIGHER EDUCATION SYSTEMS COMPETITIVENESS MANAGEMENT IN MODERN CONDITIONS

The paper under way dwells upon the national higher education systems competitiveness from the standpoint of well-known international rating systems. The assessment of the current state and dynamics of Ukraine's higher education system competitiveness determinants according to the international rating Universitas 21 is conducted.

Keywords: competitiveness, determinants, rating system, higher education system, university.

УДК 378.2:331.55

Іванова Т. В.

СУЧАСНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ПРАЦІВНИКА ОСВІТИ

Розглядаються актуальні питання формування конкурентоздатної особистості сучасного працівника освіти. Зазначаються основні зовнішні та внутрішні проблеми у сфері освіти та підготовки фахівців, які пов'язані з відтоком сучасної молоді за кордон та девальвацією цінностей вітчизняної системи освіти. Показано орієнтири поліпшення цього становища шляхом формування конкурентоздатності працівника освіти та його мотивації до самовдосконалення та професійного саморозвитку.

Ключові слова: конкурентоздатність, відтік молоді, мотивація.

Глобальні зміни, що відбулись у світі в кінці ХХ – на початку ХХІ століть, торкнулись усіх сфер життєдіяльності: соціальної, економічної, культурної, етнополітичної. До важливих особливостей сучасного етапу соціально-економічного розвитку міжнародного суспільства можемо віднести зростання конкуренції практично в усіх сферах життя, тому провідною вимогою до системи вищої освіти є формування конкурентоздатного фахівця.

Отже, конкурентність та конкурентоспроможність фахівця наразі стали педагогічною проблемою. Спробуємо визначити сутність головного поняття – «конкуренція». Це поняття увійшло в обіг у ХІХ ст. з латинської мови (con + certare – збігатись, зіткнення). Але в нашому розумінні більш доречно використовувати термін «competition», який з англійської має значення – «змагання». Спочатку ці поняття вживались виключно в економічній сфері, але з переходом індустріального суспільства у фазу інтелектуального, конкуренція, а саме конкурентоздатність фахівців у освітянській сфері, посідає чільне місце у дослідженнях сучасних психологів та педагогів.

Конкурентоздатний педагог та конкурентоспроможна освіта є дуже актуальними вимогами і для нашої країни. Цьому є кілька причин:

Першою причиною вважаємо вступ української системи освіти до Болонського освітнього простору. Різниця цього явища найкраще помітна на економічній аналогії. У Радянському Союзі освіта, як і економіка, була плановою. Держава потребувала тисячу лікарів, давала тисячу бюджетних місць вишам, ті, своєю чергою, за розписаними шаблонами готували тисячу медиків. А Болонська система, як і ЄС, зорієнтована на ринок. Студент приходить у виш, де налаштування освіти для нього максимально гнучкі та ліберальні. Загалом **філософію Болонської системи можна описати як підготовку до конкуренції, а радянську систему – як підготовку працівника.**

Другою причиною актуальності формування конкурентоспроможного педагога є, на наш погляд, те, що протягом кількох років аналітичний центр CEDOS збирає та аналізує дані про кількість українських громадян, які навчаються у закордонних університетах. За цей час утворилась база даних, яка охоплює 33 країни Європи, Північної Америки та Австралії у період з 2008/2009 до 2014/2015 навчальних років.

Число українців на студіях в іноземних університетах станом на 2014/2015 навчальний рік становило 59 648 осіб. Серед найбільш бажаних для навчання країн, як і раніше, залишаються Польща, Німеччина, Росія, Канада, Італія, Чехія, США, Іспанія, Австрія, Франція та Угорщина. Динаміка зростання з 2009 по 2015 роки склала 129 %. Якщо порівнювати два останні роки, то приріст складає майже 29 % або ж 13 266 осіб. Причому 2/3 цього приросту склали саме українці, які навчаються в польських університетах. Вони показали найбільш стрімке збільшення, як в абсолютному, так і відносному показниках, – з 14 951 до 22 833 особи. Також значний відносний та абсолютний приріст українських громадян на студіях демонстрували канадські, чеські та італійські університети. Зокрема у польських університетах навчалося 30 041 український громадянин. Таким чином, закладаючи, що в решті країн тренд останніх років буде збережений, можна припустити, що у 2015/2016 навчальному році за кордоном навчалося щонайменше 68 000 українських громадян [1]. Тож ми бачимо колосальний відтік студентської молоді за кордон, а це означає, що наша освіта має зробити все можливе, щоб затримати та зацікавити молодь вчитися у нашій країні.

Третя причина полягає в тому, що, на жаль, випускники-українці, які навчалися за кордоном, не повертаються додому, щоб розвивати вітчизняну економіку та освіту. Троє з п'яти бакалаврів-випускників українських вищих навчальних закладів намагаються залишити країну [2]. Найсумніше те, що країну залишають висококваліфіковані біохіміки, хіміки, фізики, інженери, лікарі, тобто представники найактуальніших професій сьогодення. В останні роки почали виїжджати й гуманітарії.